

handlingsplan for handelsrettet utviklingssamarbeid

UTENRIKSDEPARTEMENTET

handlingsplan for handelsrettet utviklingssamarbeid

Innhold

Forord	4
1. Hvorfor handelsrettet utviklingssamarbeid?.....	6
2. Satsingsområder.....	12
3. Tiltak.....	18
4. Internasjonale samarbeidspartnere	24
5. Resultatoppfølging og evaluering	28

Forord

Vårt mål er at utviklingslandene skal oppnå økonomisk vekst og redusert fattigdom. Økt deltakelse i internasjonal handel kan gi et viktig bidrag til økonomisk vekst og rettferdig fordeling. Denne handlingsplanen viser hvilke tiltak Regjeringen vil iverksette for å øke de fattigste utviklingslandenes deltakelse i internasjonal handel. Vi vil arbeide for at handel og globalisering tjener de svakeste landene og befolkningsgruppene, at handel stimulerer lokalt næringsliv, slik at merverdiproduksjon og foredling i større grad skjer i utviklingsland, at handel bidrar til kunnskapsoverføring, at handel fremmer kvinners stilling og er miljø- og klimamessig bærekraftig. Våre prioriterte satsingsområder er rettferdig fordeling, likestilling og klima/miljø.

Markedsadgang og andre forbedringer i handelsvilkårene er viktig, og Regjeringen legger stor vekt på forhandlingene i Verdens handelsorganisasjon (WTO) som et ledd i arbeidet med å utvikle rettferdig global styring på handelsområdet. Vi vil bidra til utviklingen av sør-sør-handel og regional handel via relevante regionale organisasjoner.

De fattigste landene har allerede tollfri adgang til det norske markedet for alle varer. Ingen andre industriland har en nulltollordning som omfatter så mange land. Fra 2013 er det gjennomført ytterligere forbedringer i den norske tollpreferanseordningen for utviklingsland, den såkalte GSP-ordningen. Disse forbedringene kommer de nest fattigste landene til gode. Norges handelsavtaler med utviklingsland, gjennom EFTA-samarbeidet eller bilateralt, er også av betydning for importen fra utviklingsland. Norge har inngått slike avtaler med en rekke utviklingsland og er i ferd med å fremforhandle flere.

Vår erfaring er likevel at importen fra de fattigste landene til Norge er begrenset, til tross for tollfrihet. Dette viser at markedsadgang alene ikke er nok for disse landene. De mangler ofte nødvendige forutsetninger når det gjelder både vel fungerende reguleringer og handelsprosedyrer, produksjonskapasitet, infrastruktur og markedsføringskompetanse. Disse landene krever et sterkere og mer effektivt utviklingssamarbeid for å kunne virkeliggjøre målet om økt eksport og bedre integrasjon i den globale økonomien. Norge vil møte

denne utfordringen ved å fokusere innsatsen innenfor handelsrettet utviklingssamarbeid. Vi vil prioritere støtte til de minst utviklede land og Afrika sør for Sahara.

I den politiske plattformen for flertallsregjeringen for 2009 – 2013 understreker vi at Regjeringen

- vil arbeide for å fremme et internasjonalt handelsregime hvor hensyn til miljø, faglige og sosiale rettigheter, matsikkerhet og utvikling i fattige land skal tillegges stor vekt.
- vil bidra til at fattige land sikres mulighet til utvikling og deltakelse i verdenshandelen. Norge må bidra praktisk til at de fattigste landene har kapasitet til å delta i forhandlingene, og at forhandlingene i størst mulig grad skal føres med åpenhet og innsyn for offentligheten.
- vil legge til grunn at WTO-avtaleverket ikke må ta fra fattige land styringsrett og virkemidler som har vært viktige for å utvikle vårt eget samfunn til et velferdssamfunn. Norge skal ikke fremme krav overfor fattige land som

kan innebære en svekkelse av muligheten til å utvikle sterke offentlige tjenester innen helse og utdanning.

- vil arbeide for at det ferdigforhandles en ny WTO-avtale som sikrer norske interesser og gir fattige land bedre adgang til verdenshandelen. Vi vil bidra til en balansert ny WTO-avtale som gir utviklingsland bedre markedsadgang og handlingsrom til å føre en nasjonal politikk tilpasset utviklingsnivå og forutsetninger.
- ikke vil stille krav til MUL-land om liberalisering av tjenestesektoren i GATS-forhandlingene, og at offentlige tjenester ikke må liberaliseres. Det skal ikke stilles krav overfor øvrige u-land som berører viktige offentlige tjenester innen utdanning, strøm- og vannforsyning.

- vil styrke arbeidet for arbeidstakers rettigheter internasjonalt og jobbe for at WTO inntar klare mål for anstendig arbeid, sysselsetting og klima.

Formålet med denne handlingsplanen er først og fremst å støtte tiltak som øker utviklingslandenes handel. Handlingsplanen konsentreres om handelsrelatert kapasitetsbygging og faglig bistand. Handlingsplanen utgjør kun ett av mange verktøy innenfor norsk utviklingspolitikk. Det er helt nødvendig å se innsatsen for handelsrelatert utviklingssamarbeid i sammenheng med vårt arbeid på andre relevante områder. Mange forhold kan virke inn på et lands handel. Infrastrukturbygging, investeringer i produktiv kapasitet og bedring av de nasjonale rammevilkårene for næringsvirksomhet i de enkelte utviklingsland er omfattet av andre deler av norsk utviklingssamarbeid.

En rekke utfordringer lar seg vanskelig løse innenfor rammen av handelspolitikken alene. Dersom et land ikke fører en aktiv fordelingspolitikk, kan fordelene av deltagelse i internasjonal handel komme bare et lite mindretall av befolkningen til gode og vil ikke bidra til reduksjon av fattigdom.

Den første handlingsplanen for handelsrettet utviklingssamarbeid ble presentert i 2007. Vi legger nå fram en oppdatert handlingsplan. Planen er uttrykk for vår ambisjon om å styrke arbeidet for bærekraftig økonomisk vekst og handel i de fattigste landene.

Espen Barth Eide
Utenriksminister

Heikki Holmås
Utviklingsminister

1. Hvorfor handelsrettet utviklings samarbeid?

Bærekraftig økonomisk vekst er avgjørende for å skape utvikling, økt velferd og grunnlag for en mer rettferdig fordeling både mellom land og internt i land. Integrering i internasjonal handel er nødvendig for å kunne eksportere og dermed bidra til økonomisk vekst. Selv om handel i seg selv ikke er en garantist for utvikling, må handel være del av landenes utviklingsstrategi og norsk utviklings samarbeid.

En rekke utviklingsland har hatt en sterk vekst i sin utenrikshandel de senere årene. Global produksjonsdeling og handel har gjort verdensøkonomien mer effektiv. Også deler av Afrika opplever sterk økonomisk vekst. I perioden 2000 – 2011 befant seks av verdens ti raskest voksende økonomier seg i Afrika (Kilde: IMF World Economic Outlook, sept. 2012). Mye av veksten i Afrika er imidlertid basert på råvareeksport, og det er fortsatt en utfordring å skape arbeidsplasser slik at veksten kan komme flere til gode. Millioner av mennesker har kommet seg ut av ekstrem fattigdom. Prognosene for den globale økonomien tyder også på at den største veksten framover vil komme i utviklingsland i Asia, Afrika og

Latin-Amerika. Utviklingsland vil stå for 65 % av det «globale brutto-nasjonaleproduktet» innen 2050 (Kilde: Verdensbanken).

Det er likevel et faktum at mange av de fattigste landene i liten grad deltar i internasjonal handel. Kystløse stater og en del afrikanske land er i en særlig vanskelig situasjon. Markedsadgang og forbedringer i handelsvilkår er sentrale forutsetninger for at fattige land kan dra fordel av internasjonal handel. En bærekraftig utvikling av handelen forutsetter også at handelen blir mer diversifisert. Erfaringene viser imidlertid at endringer i generelle handelspolitiske rammebetingelser ikke er tilstrekkelig for at fattige land skal hevde seg i konkurransen. En særlig utfordring for mange fattige land er svake institusjoner, begrenset produksjonskapasitet og for dårlig infrastruktur.

I en rekke sammenhenger er det fastslått at de fattigste landene ikke vil være i stand til å dra fordel av et åpent og regelbasert internasjonalt handelsregime uten et betydelig og effektivt utviklings samarbeid. Vår egen erfaring i Norge viser at tollfrihet for de minst utviklede landene (MUL) ikke nød-

vendigvis fører til importøkning av betydning.

Regional handel

Handelen mellom utviklingsland har økt kraftig i løpet av de siste tre år. Av verdenshandelen utgjør sør-sør-handel nå i overkant av 25%. Veksten har vært særlig stor etter 2000. I samme periode har andelen nord-nord-handel blitt redusert fra om lag 46% til mindre enn 30%. Sør-sørhandel utgjør en viktig vekstimpuls. Handelen har økt betydelig i Afrika sør for Sahara. I 2010 var vareeksporten per capita fra Afrika sør for Sahara mer enn dobbelt så høy som fra India. (Kilde: HDR 2013).

Det er en økende erkjennelse internasjonalt at det er nødvendig å satse mer på regional handel for de fattigste landene. Utviklingslandene har utfordringer når det gjelder bedre koordinering og samarbeid. Handelshindringer og mangel på effektiv infrastruktur gjør seg sterkt gjeldende både på nasjonalt og regionalt nivå. Regionalt samarbeid er særlig nødvendig for å møte den spesielle utfordringen kystløse stater står overfor.

Sysselsetting

Økt handel kan skape økt sysselsetting. Hele 90 prosent av alle jobber i verden finnes i privat sektor. Det er derfor avgjørende å involvere privat næringsliv både i mottaker- og giverland. Privat næringsliv er drivkraften bak nye bedrifter, produksjon og teknologiutvikling. Handel foregår først og fremst mellom selskaper, ikke mellom land. Utviklingen av ideer og prosjekter i privat sektor er nødvendig for å nå gode resultater. Uten aktiv medvirkning fra næringslivet vil det ikke være mulig å utvikle en bærekraftig vekst i handel og eksportinntekter.

Det viktigste virkemiddelet for å få folk ut av fattigdom og bidra til mer rettferdig fordeling av samfunnets goder, er gode arbeidsplasser. Arbeidsplassene må sikre familien en inntekt de kan leve av, ikke være helseskadelige og beskytte og respektere arbeidstakernes rettigheter – det som kalles anstendig arbeid. Det er denne type arbeidsplasser som bidrar til utvikling. Arbeidsplassene skapes primært i privat sektor, mens myndighetene må bidra til makroøkonomisk stabilitet og gode rammevilkår.

Det er en klar forventning at norske selskaper utviser samfunnsansvar når de investerer eller oppretter produksjon i og handler med utviklingsland, der standardene er lavere og håndhevelsen av lover og regler mye svakere enn i Norge. Bedrifter som etablerer seg i utviklingsland må oppfordres til å skape bærekraftige arbeidsplasser lokalt. Dette betyr arbeidsplasser som ivaretar miljø- og sosiale standarder, og dermed bidrar til kompetanseheving og teknologioverføring.

Det multilaterale handelssystemet

Fra norsk side er det et prioritert mål å sørge for at de fattigste landene får størst mulig utbytte av de mulighetene det multilaterale handelssystemet gir. Det er videre viktig å sikre fattige lands selvråderett slik at de kan velge utviklingsstrategier som tar hensyn til deres særegne behov og utviklingsnivå. Fattige land må ikke fratras styringsrett og virkemidler som har vært viktige for å utvikle vårt eget samfunn til et velferdssamfunn. Norge legger stor vekt på at det handelsrettede utviklingssamarbeidet skal gå hånd i hånd med vår innsats for et best mulig resultat i WTO-forhandlingene. Den pågående forhandlingsrunden i Verdens handelsorganisasjon (WTO), som startet

med WTOs ministermøte i Doha i 2001, fikk navnet Doha Development Agenda (DDA), fordi utviklingslandenes spesielle situasjon og interesser skal stå i sentrum for forhandlingene. Doha-runden har vart i mer enn ti år uten at det er oppnådd enighet. WTOs medlemsland har derfor åpnet for å forsøke alternative forhandlingsmetoder uten å vente på enighet om hele Doha-pakken. Fra norsk side vil vi fortsatt prioritere opplæringstiltak relatert til WTO, både fordi forhandlingene kan lede til et resultat og fordi regionale avtaler bygger på WTO-regelverket. Det er også viktig å bygge kapasitet for enkelte utviklingsland som ellers ikke er i stand til å fremme sine interesser i WTO.

Institusjonsbygging

Den økte internasjonale satsingen på handelsrettet utviklingssamarbeid må forankres i nasjonale utviklingsplaner. Dersom mottakerlandet ikke integrerer handel i sin utviklingsstrategi, vil bistandsprosjekter for økt handel kun bli enkeltstående satsinger, og det vil være vanskelig å nå langsiktige og strategiske mål. Det må arbeides for bedre giverkoordinering for å bygge opp handelsmyndighetenes kapasitet, og Norge vil forsøke å bidra til dette.

En særlig utfordring for mange utviklingsland, og spesielt for de fattigste av dem, er svake institusjoner og begrenset kapasitet. I mange utviklingsland er handelsmyndighetene blant de svakeste delene av regjeringsapparatet. Det er et langsiktig arbeid å utvikle myndighetenes styringsverktøy.

Det kan ofte være mer hensiktsmessig å kanalisere ressursene gjennom multinasjonale organisasjoner og gjennom programmer som mottar støtte fra flere givere, enn gjennom bilaterale enkeltprosjekter som ofte belaster nasjonale myndigheter unødige. Hoveddelen av norsk støtte går derfor gjennom

multilaterale organisasjoner, og samarbeidet skal skje på basis av de politiske føringene i denne handlingsplanen.

Myndighetenes eierskap og god samordning og arbeidsdeling mellom de involverte er avgjørende.

Figuren illustrerer den økende bredden i "Aid for trade"-agendaen som følge av særlig de fattigste landenes sterke vektlegging av samarbeid for å utvikle infrastruktur og produksjonskapasitet. Tradisjonelt har handelsrettet utviklingssamarbeid omfattet områdene handelspolitikk og reguleringer,

samt handelsrelatert faglig bistand og kapasitetsbygging. I tråd med de fattigste landenes synspunkter ble «Aid for trade»-agendaen utvidet til å bestå av tre hovedkategorier:

- handelsrelatert faglig bistand og kapasitetsbygging
- handelsrelatert infrastruktur
- styrking av produksjonskapasitet

Med utgangspunkt i at det handelsrettede utviklingssamarbeidet inndeles i tre kategorier (jf. figuren), kan det fastslås at det fra norsk side allerede gjøres en betydelig innsats innenfor alle tre kategoriene.

Bistånd til infrastruktur

Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene er viktige bidragsyttere til finansiering av infrastruktur i utviklingsland. Dette er ikke minst av stor betydning for de kystløse statene. Utviklingsbankene og andre internasjonale organisasjoner har den nødvendige ekspertise og økonomiske tyngde til å støtte utbyggingen av fysisk infrastruktur og bidra til at det opprettes nødvendige rammebetingelser. Regionale infrastrukt-

turprosjekter som f.eks. store veiutbygginger vil som oftest være så kostbare at det i praksis kun er Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene som har mulighet til å bidra i finansieringen av slike prosjekter. IFAD (International Fund for Agricultural Development) bidrar til økt verdiskapning i primærnæringene i utviklingsland, inkludert utvikling av fysisk og lokal institusjonell infrastruktur for økt handel med produkter fra disse næringene.

Det er få bilaterale givere som på egen hånd kan stille så store midler til disposisjon. Gjennom årlige bidrag til disse institusjonene støtter Norge slike formål. Norge gir betydelige midler til for eksempel Verdensbankens fond for de fattigste landene (IDA) som hvert år bidrar med milliarder av kroner til infrastruktur. I tillegg kan norske, ørmerkede bidrag til for eksempel Verdensbanken, de regionale utviklingsbankene og International Trade Centre bidra til at det gjen-

nomføres kartleggingsstudier og andre handelsrelaterte tiltak som er av særlig stor betydning for landene. Norge støtter også UNDPs arbeid for bedre styresett, noe som er en viktig forutsetning for et levende næringsliv. Videre har Norge økt sin støtte til IFADs arbeid.

Det finnes også flere andre norske ordninger som skal bidra til å styrke den fysiske og institusjonelle infrastrukturen, utvikle kompetanse og stimulere til etableringer og

investeringer i utviklingsland. Dette inkluderer den omfattende støtten gjennom virksomheten til Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund), som skal brukes til lønnsomme investeringer i utviklingsland med særlig fokus på de fattigste og minst utviklede landene og på Afrika sør for Sahara. Blant andre norske ordninger som er innrettet mot å utvikle den produktive kapasiteten i samarbeidslandene bør nevnes samarbeid for næringsutvik-

ling, mikrokreditter og landbruksutvikling. Handlingsplanen vil knytte an til eksisterende norske ordninger for utvikling av samarbeidslandenes produktive kapasitet, herunder Norfund, Norads næringslivsordninger og Veiledningskontoret for næringsutvikling i utviklingsland.

2. Satsingsområder

Regjeringens tre hovedsatsingsområder for norsk innsats er rettferdig fordeling, likestilling og klima/miljø.

(i) Handel og rettferdig fordeling

Ingen land har fått til en kraftig reduksjon av fattigdom uten industrialisering og handel. En rekke utviklingsland har hatt sterk vekst i sin utenrikshandel i de senere årene, og handel er en viktig del av mange lands utviklingsstrategi. Flere av de fattigste landene, blant annet i Afrika har også tatt del i denne veksten. Likevel står de minst utviklede landene fortsatt for en svært liten andel av verdenshandelen. I 2011 utgjorde MULs totale eksport og import kun 1,12 % av verdenshandelen (Kilde: WTO).

Fattigdomsreduksjon

Norges handelsrettede utviklings-samarbeid skal bidra til at utviklingslandene, og spesielt de minst utviklede landene, kan oppnå bærekraftig økonomisk vekst, økt sysselsetting, redusert fattigdom og forbedret velferd for hele befolkningen. Økt eksport og deltakelse i internasjonal handel fører ikke automatisk til slike resultater. For at

økt handel skal bidra til fattigdomsreduksjon må det samtidig føres en nasjonal fordelingspolitikk som vektlegger likestilling, skatt etter evne, anstendige arbeids- og lønnsvilkår, god naturressursforvaltning og miljøhensyn. Det viktigste virkemiddelet for å få folk ut av fattigdom og bidra til en mer rettferdig fordeling, er økt sysselsetting og gode arbeidsplasser. Regelmessig inntekt er en forutsetning for å sikre grunnleggende behov. Ved å velge sektorer for norsk innsats der den fattigste delen av befolkningen er sterkt representert, kan vi bidra til en bedre fordeling. Å styrke kvinners stilling er avgjørende for å få mer rettferdig fordeling av samfunnets økonomiske ressurser.

Mange utviklingsland har store forekomster av naturressurser. God forvaltning av disse kan skape grunnlag for fordeling og bærekraftig vekst, mens ulovlig og ikke bærekraftig handel med naturressurser fratrar utviklingsland store inntekter, inkludert skatteinntekter, som kunne vært brukt til utviklingsformål.

For å kunne skape nye, anstendige arbeidsplasser og sikre økonomisk vekst, er det visse forutsetninger som må være til stede. Moderne arbeidsplasser krever ofte stabil energitilgang, og nye arbeidsplasser skapes gjennom investeringer. Regjeringen arbeider for å fremme investeringer i utviklingsland.

Landbruk og fiskeri er blant de viktigste næringene i svært mange utviklingsland. I de fattigste landene er mer enn 2/3 av befolkningen sysselsatt i primærnæringene, men verdiskapningen per person er svært lav. Økt produktivitet, foredling og bærekraftig drift i landbruket og fiskeriene er en forutsetning for å kunne hevde seg i konkurransen og øke eksporten av landbruksprodukter. Det er stort behov for investeringer i det afrikanske landbruket, både innen småskaljordbruk og storskaladrift. Private investeringer vil måtte spille en betydelig rolle. Dessverre finnes det også mange eksempler på at utenlandske investorer har overtatt store jordbruksområder for en svært lav pris. Slike investeringer, som i svært liten grad kommer lokalbefolkningen til gode, omtales som «landran».

I dag kommer 70 % av fiskeproduktene på verdensmarkedet fra utviklingsland. Fiske på underutnyttede arter, differensiering av fisken, bedre ivaretagelse av fangst, bedre foredlingspraksis og ny infrastruktur kan gi grunnlag for økt eksport. Samtidig utgjør ulovlig og uregulert fiske en trussel mot ressursgrunnlaget.

Skal de fattige landene lykkes i å skape økonomisk og sosial utvikling, må de klare å få etablert industri som produserer innsatsvarer til landbruket, bearbeider produk-

ter fra primærnæringene og lønnsomt produserer ulike varer for eksport og hjemlig konsum. Vekst i tjenesteytende næringer kan også gi stor økning i sysselsetting og fattigdomsreduksjon. Dette gir likevel ikke den samme brede veksten i produktivitet og verdiskapning som industrialisering fører til, og bør helst kombineres med industrivekst.

Globale verdikjeder

Tendensen går i retning av økt global integrasjon innenfor næringslivet. Som resultat av lavere trans-

port- og kommunikasjonskostnader og færre handelsbarrierer foregår produksjon av en vare ofte spredt over flere land, såkalte globale verdikjeder. Afrika sør for Sahara har hittil deltatt i begrenset grad med produksjon til slike verdikjeder og har i stedet i hovedsak satset på fortsatt eksport av råvarer. Å utvikle produksjonssektorene (diversifisering) slik at fattige land kan handle med andre produkter enn råvarer vil kunne ha en fordelings-effekt. Med unntak for Sør-Afrika synes det på kort sikt lite realistisk at mange afrikanske selskaper skal

være i stand til å utvikle egne globale verdikjeder. Det burde imidlertid ligge til rette for at afrikanske land gjennom enkelte næringer i større grad kan integreres i eksisterende verdikjeder ved spesialisering innen visse produksjonsoppgaver.

Godt styresett

Godt styresett og bekjempelse av korrupsjon står sentralt i det handelsrettede utviklingssamarbeidet. Godt styresett fremmes gjennom å bidra til at utviklingsland etterlever internasjonale handelspolitiske forpliktelser. Forutsigbarhet, rettsstatlige prinsipper og klare regler er viktig for utvikling av næringslivet i fattige land. Regjeringen vil arbeide konstruktivt for styrking av det multilaterale handelssystemet gjennom WTO. Et regelbasert, multilateralt handelssystem vil fremme rettferdig global styring på handelsområdet.

Handel som baseres på internasjonale regler, kan også bidra til bedre fordeling ved at dette forhindrer at enkeltelskaper får urimelige konkurransefordeler og tar ut uanstendig profitt. Skatlegging etter evne og statlige investeringer i produktivitetsfremmende aktivitet må til for å fremme en mer rettferdig fordeling. Modernisering av toll- og skatteadministrasjoner, samt for-

enkling av handelsprosedyrer kan fremme godt styresett ved at korrupsjon begrenses og at tollbehandlingen blir enklere, raskere og mer forutsigbar.

(ii) Handel og likestilling

Norsk utenriks- og utviklingspolitikk setter kvinners rettigheter, deltakelse og innflytelse i sentrum. Norge skal bidra til økt anerkjennelse for og innfrielse av kvinners rettigheter, økonomiske muligheter, innflytelse over samfunnsutviklingen og kontroll over egne liv.

Evalueringsrapporten for Norges handelsrelaterte utviklingssamarbeid med multilaterale organisasjoner i 2011 avdekket svakheter med likestillingsarbeidet. I oppfølgingen av dette har Utenriksdepartementet satt høyere ambisjoner om å følge opp tverrgående prioriteringer som kvinner og likestilling tettere, og satt som mål at likestillingsarbeidet skal styrkes, også hos andre samarbeidspartnere.

Likestilling er lønnsomt

På verdensbasis utgjør kvinner flertallet av de fattigste. Handelspolitikk og handelsavtaler kan ha ulik virkning for menn og kvinner ut fra deres ulike posisjoner i samfunnet. Det er avgjørende å erkjenne at disse ulikhetene eksisterer hvis vi skal lykkes med å styrke kvinners

stilling innenfor handel. Kvinner, særlig i utviklingsland, er ofte i en situasjon der det er vanskeligere å utnytte handelsmuligheter på grunn av ulikheter i økonomiske, politiske og juridiske rettigheter og manglende adgang til å ta opp banklån og utnytte andre finansieringsmuligheter. I mange land er kvinner ekskludert fra å eie jord. Det er viktig med en grunnleggende forståelse av barrierene som hindrer kvinners økonomiske deltakelse i samfunnet – for å sørge for at tiltak bidrar til å utjevne forskjeller. Handelsavtaler kan bidra til å gjøre forskjellene større mellom kjønnene, med mindre en bevisst politikk for å motvirke dette er på plass. Kvinner deltar i for liten grad i forhandlinger og drøftelser om nasjonal handelspolitikk og handelsstrategier. Nøkkelinstitusjoner som næringslivsorganisasjoner og handelskamre har som regel få kvinnelige medlemmer, dermed kan kvinner bli ekskludert fra viktige nettverk og gå glipp av relevant informasjon. Dette kan igjen føre til at kvinners potensiale ikke blir optimalt utnyttet.

Eksporthandel i utviklingsland kan øke sin konkurransedyktighet ved å utnytte kvinners svakere stilling på arbeidsmarkedet. Kvinnelig arbeidskraft er ofte ulønnet, og kvinner i formell sektor må ta til

takke med lavere lønninger og de står svakere i forhandlinger også på grunn av at kvinner i enda mindre grad enn menn er fagorganisert. Selv om handel kan føre til økt sysselsetting blant kvinner, vil dette ikke automatisk bety tilsvarende fattigdomsreduksjon.

Likestillingsaspektet er særlig viktig i uformell sektor, fordi denne som regel er dominert av kvinner. Handelspolitikk og handelsavtaler, samt institusjonell og fysisk infrastruktur som støtter handel, må legges til rette slik at kvinner kan få de samme muligheter og fordeler av økt handel og økonomisk vekst som menn. Handel kan bidra til fattigdomsreduksjon, også for kvinner, særlig i land hvor handel har gitt vekst i sysselsettingen. Flere studier viser imidlertid at utviklingstrekk i den internasjonale handelen også kan ha særlig negative effekter for kvinner både som arbeidere, produsenter og konsumenter. Analyser som inneholder kjønnsesifikke data, samt systemer for å dokumentere og følge utviklingen over tid kan bidra til mer effektivt å ta hensyn til kvinners situasjon. Kvinners deltakelse i den formelle og uformelle økonomien må styrkes, og det må unngås at kvinnes vilkår i den uformelle økonomien påvirkes negativt av handelstiltak.

Internasjonalt og fra norsk side gjøres det allerede mye for å styrke kvinners deltakelse i økonomisk virksomhet. Norge har en egen handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken.

(iii) Handel og klima/miljø

Den voksende verdensøkonomien har klare negative konsekvenser for miljø og klima. En vekst som ikke er miljømessig forsvarlig vil ramme de fattigste hardest.

Moderne teknologi og økt kunnskap gjør det enklere å velge strategier for økonomisk vekst innenfor de rammene naturen setter. Handel med miljøvennlige varer kan bidra til tilgang på mer miljøvennlig teknologi og dermed lavere utslipp i produksjonsprosessene. En annen drivkraft bak utvikling av ny og miljøvennlig teknologi er krav og reguleringer. I WTO foregår det diskusjoner om hvilke varer som kan defineres som miljøvennlige. Utfordringen ligger i å identifisere de mest miljøvennlige varene. Dette bør gjøres gjennom livssyklusanalyser som identifiserer produktene samlede økologiske fotavtrykk.

Miljø- og utviklingsagendaene er gjensidig avhengige

Regjeringen lanserte stortingsmelding «Mot en grønnere utvikling» Meld. St.14 (2010-2011), der grønn utvikling betegner prosessen med å skape en sosialt inkluderende vekst og bekjempe fattigdom i utviklingsland med redusert belastning på det naturgrunnlaget som er den langsiktige velferdens forutsetning

UNEP definerer grønn økonomi som en økonomi som fører til «forbedret menneskelig velvære og sosial likhet, og samtidig reduserer miljørisiko og økologisk knapphet (Green Economy Report, 2011). Begrepet erstatter ikke bærekraftig utvikling, men det erkjennes at det å oppnå bærekraft nesten fullt og helt avhenger av at det føres en forsvarlig makroøkonomisk politikk. Fattigdom kan i seg selv være en trussel mot miljøet, ved at det høstes for hardt av naturens ressurser med f.eks. avskoging og landforringelse som resultat.

UNEP administrerer et multilateralt rammeverk for bærekraftig forbruk og produksjon. Dette ble vedtatt under Rio+20-konferansen. Målsettingen er å redusere ressursbelastning, ødeleggelse og forurensning i livssyklusen til varer og tjenester, parallelt med en generell økning i levestandard. UNEP vil på

denne måten bidra til at utviklingsland kan hoppe over ineffektive og forurensende utviklingsfaser

Næringsvirksomhet som fiskeri og landbruk er avhengig av forsvarlig forvaltning av biologisk mangfold. «The Economics of Ecosystems and Biology» (TEEB)-initiativet har satt fokus på at tap av biodiversitet og degradering av økosystemer får økonomiske konsekvenser.

Norges holdning er at det internasjonale handelsregimet skal legge stor vekt på hensynet til blant annet miljø, og at regelverket i WTO og internasjonale miljøoverntavaler er likestilt, sidestilt og gjensidig støttende. Det eksisterer ikke, og bør heller ikke etableres, noe hierarki mellom internasjonale miljø- og handelsregelverk.

Handelsrettet utviklings-samarbeid og klimaendringer

Økende tørke, forørkning, flom og havnivåstigning vil kunne ha konsekvenser for infrastruktur som havner, veier, lagre og kjøleanlegg og dermed direkte påvirke landenes muligheter for handel. Det er behov for å tilpasse den økonomiske infrastrukturen til fremtidige klimaendringer for å sikre eksportkapasitet og konkurranseevne, eventuelt etablering av ny infrastruktur på et sikkert sted.

Tilpasning til klimaendringer er en viktig del i landenes økonomiske planlegging. MUL rapporterer om tilpasningstiltak i sine National Adaptation Plans (NAPs) til FNs klimakonvensjon (UNFCCC). Godt styresett er en viktig faktor. Tilpasningsplanene handler om prioritering og oppfølging på landnivå. Økonomisk diversifisering, menneskelige og finansielle ressurser, tilgang på teknologi, katastrofeplanlegging og klimarobust infrastruktur er andre elementer i en NAP.

Landbruk, husdyrhold og fiske er nøkkelsektorer for mange afrikanske økonomier. Dette er også sektorer som vil være særlig utsatte ved klimaendringer. Den norske strategien for matsikkerhet og klimarobust landbruk vil være sentral for satsingen på handelsrettet utviklingssamarbeid. Landbrukssektoren og fiskeri er eksempler på sektorer der det er naturlig å se «Aid for trade» i sammenheng med finansiering av klimatilpasning, og bør følges opp i handlingsplanen.

Det pågår løpende arbeid med å utvikle egne planer for handel i MULs utviklingsstrategier. Målet bør være at kapasitetsbygging for integrering av handelspolitikken i landenes egne utviklingsplaner, også tar inn de nødvendige vurde-

ringer av behovet for klimatilpasning.

Arbeidet med handelsrettet utviklingssamarbeid og arbeid med tilpasning på klimaområdet har mange likhetstrekk, og har ulike handelsrelaterte sider. Både tilpasning til klimautfordringen og utbygging av handelskapasitet vil kreve finansiering. Finansieringsinitiativene under «Aid for Trade»-agendaen og for klimatilpasning må sees i sammenheng og muligheter til dette må drøftes i relevante fora.

3. Tiltak

Rettferdig fordeling og godt styresett

Mange utviklingsland, og spesielt de mest ressursvake av dem, har liten kapasitet og kompetanse når det gjelder å forholde seg til WTOs regelverk og tvisteløsningssystem, og når det gjelder forhandlingsteknikk og kapasitet til å formulere nasjonale posisjoner og utviklingsstrategier på handelområdet. Opplæring innen disse områdene er nødvendig for å sikre at utviklingslandenes interesser får tilstrekkelig gjennomslag.

Handelsfasilitering dreier seg om at tidsbruken og kostnadene ved å få varer inn og ut av et land skal reduseres, og at handelsprosedyrene og tollbehandlingen skal bli enklere og mer forutsigbar. Dette er et område som er av stor betydning for å utvikle handelen, og det er dessuten viktig for å fremme godt styresett og bekjempe korrupsjon. Dess mer kompliserte prosedyrene er for eksport, import og tollbehandling, jo større er faren for at det innkreves bestikkelser. Økt åpenhet og forenkling gjør det vanskeligere å bedrive korrupsjon. Et særlig formål er å oppfylle Norges giverforpliktelser overfor utviklingslandene ved fremforhandling

av en mulig avtale om handelsfasilitering i WTO, gjennom å legge til rette for de minst utviklede landenes deltakelse i forhandlingene og bidra med faglig bistand til utviklingslandenes gjennomføring av en avtale.

Det er svært vanskelig for de minst utviklede landene å tilfredsstille de strenge kravene for å komme inn på markedene i Europa og Nord-Amerika. I tillegg til krav fastsatt av myndighetene møtes utviklingsland også i økende grad av private standarder. Selskaper i industrialiserte land stilles til ansvar, både av forbrukere og medie- ne, for forhold lenger ned i produksjonskjeden.

Kunnskap om og kapasitet til å etterleve standarder som regulerer handelen med mat, dyr og planter er viktig for å fremme utviklingslands eksport og forbrukers krav om kvalitet, mattrygghet og produktsikkerhet. Bruk av standarder reguleres blant annet i avtalen om sanitære og plantesanitære standarder (SPS) og avtalen om tekniske handelshindringer (TBT) i WTO. Norge har god kompetanse og erfaring når det gjelder trygg mat og god plante- og dyrehelse

gjennom Mattilsynet og andre sluttede organisasjoner. Kapasitetsutvikling på dette området bidrar til å fremme et godt styresett i tillegg til å hjelpe på tilbudssiden.

Utviklingsland ønsker å få del i de erfaringer som utviklede land har gjort når det gjelder å legge til rette for handel og investeringer. Uteveksling av kunnskap med fremvoksende økonomier og utviklingsland er også nødvendig for at OECD-land skal kunne føre en samstemt politikk for utvikling. Det er viktig å legge til rette for åpen og systematisk kunnskapsdeling mellom land med ulike erfaringer.

Tiltak:

- Støtte Verdensbankens flergiverfond for integrering av handel i nasjonale utviklingsplaner. Regjeringens syn på handel slik det fremgår i Soria Moria-plattformen, legges til grunn for norsk støtte.
- Finansiere reise og opphold for u-landsrepresentanter, slik at de fattigste landene på en mest mulig representativ måte kan hevde sine interesser i WTO-forhandlingene.
- Støtte Advisory Centre on

WTO Law (ACWL) når det gjelder å bistå utviklingsland med juridisk kompetanse blant annet i tvisteløsningssaker i WTO.

- Støtte World Customs Organization (WCO) med sikte på å modernisere tolladministrasjonene i utvalgte utviklingsland i Afrika, Asia og Mellom-Amerika.
- Støtte utviklingslandenes egne planer for gjennomføring av WTOs avtale om handelsfasilitering.
- Videreføre støtten gjennom UNIDO til programmer innen standardisering og produktkontroll, herunder prioritering av innsats i Afrika.
- Støtte arbeidet med akkrediteringssystemer i Afrika. Bedrifter som er akkrediterte, oppfyller de ulike standardene som gjelder for eksport i hvert enkelt tilfelle.
- Samarbeid med UNCTAD om regionale ASYCUDA-sentre i Afrika (automatisert system for tollinformasjon).
- Støtte Standards and Trade Development Facility (STDF) slik at flere bedrifter i utviklingsland kan oppfylle kravene for eksport av landbruksprodukter. Fagmiljøer innen norsk landbruk og fiskeri trekkes inn, slik at deres

kompetanse kan bidra til et mest mulig effektivt utviklings-samarbeid på dette området.

- Fremme FAOs frivillige retningslinjer om rettigheter til jord, fiske og skog.
- Ivareta hensynet til urfolks særskilte rettigheter når det gjelder naturressurser.
- Vurdere støtte til produsent-samvirke med et særlig fokus på kvinnelige bønder og småprodusenter.
- Bidra til økt dialog og kunnskapsutveksling mellom OECD-land, fremvoksende økonomier og utviklingsland.

Regional handel

Handelshindringene mellom u-land skaper store utfordringer for regional handel. Dette er et problem som ikke minst rammer kystløse stater og som hemmer utviklingen i disse landene. Samtidig er det vesentlig for utviklingen av bærekraftig handel og økonomisk vekst at handelen og samarbeidet mellom naboland styrkes, slik at landene kan komme bort fra ensidige handelsmønstre som råvareeksportører og forbruksvareimportører med røtter i kolonitiden.

Den afrikanske union (AU) og de regionale økonomiske organisasjonene i Afrika har økonomisk integrasjon som mål i sine traktater.

Imidlertid har fremdriften for økonomisk integrasjon vært begrenset. Svak infrastruktur, ensidige økonomier og tollbeskyttelse er nok de viktigste årsakene til liten fremdrift. I tillegg preges de regionale organisasjonene ofte av svake mandater, samt mangel på politisk vilje og kapasitet til å integrere regionalt samarbeid i nasjonale utviklingsplaner. Det kan også være et problem med overlappende medlemskap i et svært stort antall regionale sammenslutninger.

Tiltak:

- Støtte opp under det regionale integreringsarbeidet som foregår i Afrika innenfor EAC, SADC, COMESA og ECOWAS.
- Styrke de regionale institusjonenes kapasitet på handelsområdet, hovedsakelig gjennom ITC, aktuelle FN-organisasjoner og utviklingsbankene.
- Fremme regional handel i den politiske dialogen med våre samarbeidsland.
- Støtte regionalt energisamarbeid som East African Power Pool, Southern African Power Pool, samt SADCs energidivisjon.
- Støtte UNIDOs regionale programmer for standarder i Afrika og Asia.
- Opptrapping av støtten til AU/

New Economic Partnership for Africa (NEPAD).

- Samarbeidet med TerraAfrica for å styrke bærekraftig jordforvaltning trappes opp.

Etisk og rettferdig handel

Handel for utvikling må skje under forhold som ikke er skadelig eller utbytende. Ansvarlige arbeidsplasser må sikre familier en inntekt de kan leve av, ikke være helsefarlig og beskytte og respektere arbeidstakers rettigheter. Rettferdig handel fokuserer på å sikre at produsenter i utviklingsland får bedre arbeidsforhold og betaling for sine produkter. Etisk handel er det arbeidet bedrifter gjør for å bidra til at varer de kjøper inn er laget i tråd med internasjonalt anerkjente standarder for arbeidsforhold og miljøhensyn i hele verdikjeden. Norge støtter rettferdig og etisk handel bl.a. gjennom International Trade Center, Fairtrade Norge, Fairtrade Labelling Organization og Initiativ for etisk handel.

Tiltak:

- Påse at de multilaterale organisasjonene som Norge samarbeider med, tar hensyn til fordeling, likestilling, grunnleggende sosiale standarder, miljø og nasjonal matsikkerhet.
- Støtte etisk og rettferdig handel bilateralt og multilateralt.

- Støtte International Trade Centers program for etisk handel.

- Styrke Fairtrade-merkede produkters posisjon i det norske marked gjennom å støtte Fairtrade Norge.

- Støtte Fairtrade Labelling Organization (FLO) i arbeidet med å fremme vanskeligstilte produsenter og arbeidere i søk med å få adgang til det internasjonale marked og oppnå bedre priser for produktene.

- Støtte ILOs innsats for gjennomføring av anstendig arbeid med fortsatt fokus på styrking av partene i arbeidslivet, arbeidslivsforvaltning, retten til fri organisering og kollektive forhandlinger.

- Støtte Initiativ for etisk handels arbeid for å bedre arbeidernes anstendige arbeidsvilkår og minimere miljøskader i produksjonsprosessen.

- Fremme sosial dialog gjennom oppbygging av arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner og øke støtten til oppbygging av arbeidslivsinstitusjoner som arbeidstilsyn i utviklingsland.

Likestilling

Kjønnsperspektivet er et tverrgående hensyn i norsk handelsrettet utviklingssamarbeid og skal integreres i all vår innsats. Kvinners rolle som produsenter, konsumenter og arbeidstakere må vektlegges. Samtidig er det viktig å støtte spesifikke programmer og prosjekter rettet mot kvinner og handel.

Tiltak:

- Nasjonale utviklingsstrategier må inkludere handelspolitikk og strategiene må ha et integrert kjønnsperspektiv. Kvinner må sikres deltakelse i utformingen av disse dokumentene.
- Vektlegging av kjønnsperspektivet er en eksplisitt forutsetning for norsk handelsrettet støtte gjennom multilaterale organisasjoner. Kjønnsperspektivet må være med både som et tverrgående hensyn og som spesifikke komponenter i de multilaterale organisasjonenes programmer. Likestilling skal inngå i dialogen med våre samarbeidsorganisasjoner.
- Yte strategiske bidrag på likestillingsområdet i regionale og subregionale handelsorganisasjoner.
- Systematisk ta opp og støtte kvinnelige produsenters krav om formelle og reelle rettigheter.
- Styrke kompetansen når

det gjelder sammenhengen mellom kvinner, handel og utvikling i nært samarbeid med partnerne i utviklingssamarbeidet, inkludert styrking av relevant forskning og kunnskapsutvikling.

- Støtte til kvinnelige eksportører i utviklingsland gjennom International Trade Centre.
- Kunnskapsoverføringsprogram for kvinnelige entreprenører innen handel i Øst-Afrika, inkludert Etiopia, gjennom Virke.

Klima og miljø

Vektlegging av klima og miljø er et tverrgående hensyn i norsk utviklingssamarbeid og skal integreres i all vår innsats. Samtidig er det viktig å støtte spesifikke programmer og prosjekter rettet inn mot handel og klima/miljø.

Tiltak:

- Øke støtten til land som ønsker å sikre at naturressursene forvaltes godt og utvinnes på en sikker måte, slik at mennesker og miljø ikke kommer til skade og at inntektene brukes til beste for hele befolkningen.
- Arbeide for å styrke det internasjonale samarbeidet mellom Interpol, UNODC, CITES, Verdensbanken og WCO for å bekjempe organisert naturres-

surskriminalitet og ulovlig handel. Arbeide for å utvikle samarbeidet til et effektivt program også for fiskeri og tømmer.

- Støtte arbeidet med fornybar energi og handel i arbeidet med Sustainable Energy Trade Agreement i regi av ICTSD. Hensikten er å finne løsninger for hvordan handelsavtaler kan bidra til skifte fra fossil til fornybar energi, gjennom bl.a. redusert toll og forenkling av standarder, for å få til en betydelig oppskalering og bruk av fornybar energi.
- Støtte utredninger om aktuelle klima- og miljøvarer, herunder varer som bidrar til reduserte klimautslipp, for å kunne bidra aktivt i miljøvareforhandlingene i WTO.
- Øke oppmerksomheten om klima- og miljøspørsmål i dialogen med relevante multilaterale organisasjoner. Bilateral samarbeid med fokus på hvordan det internasjonale handelsregimet kan motvirke negative og styrke positive effekter for handel og miljø.
- Bidra konstruktivt i WTO-forhandlinger for å sikre at TRIPS og Konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) er gjensidig støttende.

Den norske tollpreferanseordningen for utviklingsland

GSP-systemet (Generalised System of Preferences) gir gunstigere markedsadgang for utviklingsland til Norge, og er hjemlet i WTOs regelverk. Fra 1. januar 2008 fikk alle 64 daværende lavinntektsland toll- og kvotefri adgang til Norge, dvs. de fattigste landene med færre innbyggere enn 75 millioner. Fra 1. januar 2013 år ble GSP-ordningen ytterligere forbedret. Et viktig tiltak var at de «nest fattigste» land i mellominntektsgruppen, med færre enn 75 millioner innbyggere fikk fjernet resten av industritollen. Det ble også innført tollfrihet for 49 ulike landbruksvarer av interesse for mange utviklingsland, og 50 % redusert toll for et utvalg landbruksvarer.

Tiltak:

- Støtte Toll- og avgiftsdirektoratets opplæring og informasjonsvirksomhet om GSP-ordningen med sikte på å få den iverksatt i flest mulig land. I noen tilfeller kan også ambassadene bistå lokale myndigheter med nødvendige formaliteter.

EFTAs faglige bistand til utviklingsland

EFTA gir handelsrettet faglig bistand under eksisterende frihandelsavtaler, samarbeidserklæringer og i økende grad til land der forhandlinger pågår. Tilbake-

meldinger fra utviklingsland vi har frihandelsavtaler med, er positive når det gjelder kapasitetsbyggende tiltak gjennom EFTA.

Tiltak:

→ Det vurderes å øke satsingen på handelsrettet utviklings-samarbeid i forbindelse med frihandelsavtaler og samarbeidserklæringer.

4. Internasjonale samarbeidspartnere

Størstedelen av norsk midler til handelsrelatert kapasitetsbygging kanaliseres gjennom internasjonale organisasjoner. En del midler går til bilateral finansiering gjennom Norad. Her følger korte presentasjoner av de viktigste internasjonale organisasjonene som Norge samarbeider med på dette feltet.

WTO

WTO driver omfattende faglig bistand. Norge er blant de største givne til WTOs utviklingssamarbeid.

- Doha-fondet finansierer en rekke forskjellige opplæringstiltak for å imøtekomme behovene i utviklingslandene generelt og de minst utviklede landene spesielt, slik at utviklingsland bedre kan utnytte mulighetene innenfor det internasjonale handelsregelverket.

- Gjennom Standards and Trade Development Facility (STDF) støttes prosjekter slik at bedrifter i utviklingsland kan tilfredsstillte veterinære og plantesanitære krav for landbruksprodukter.

- Det er etablert et fond for handelsfasiliteringsforhandlingene som yter reise støtte, slik at repre-

sentanter fra utviklingsland kan delta aktivt i WTO-forhandlingene. Fondet gir også støtte til utviklingslandenes egne analyser av behov og gjennomføringsmuligheter.

- Norge støtter det uavhengige rådgivningssenteret for WTOs regelverk (Advisory Centre on WTO Law). Dette senteret fungerer som et handelsrettskontor for utviklingsland og bistår med juridisk kompetanse bl.a. i tvisteløsningsaker.

International Trade Centre

ITC er en samarbeidsorganisasjon under WTO og UNCTAD. ITC arbeider for utvikling av privat næringsliv og handel. ITC vektlegger integrering av kjønnsperspektivet.

Gjennom støtten til ITC vektlegges særlig organisasjonens programmer for å styrke kapasiteten til privat sektor. Støtten har gått til programmer for å styrke kvinners stilling, fremme sør-sør-handelen med spesielt fokus på Afrika, utarbeidelse av nasjonale eksportstrategier, etisk handel og økt eksportevne for små og mellomstore bedrifter

Det styrkede integrerte rammeverket for handelsrelatert faglig bistand til de minst utviklede landene (EIF)

I de minst utviklede landene er EIF en hovedkanal for det handelsrettede utviklingssamarbeidet. Formålet med EIF er å integrere handel i de minst utviklede landenes utviklingsplaner slik at handel kan bli et effektivt verktøy for fattigdomsbekjempelse. EIF tar sikte på å styrke den nasjonale kompetansen og eierskapet gjennom opprettelse av og støtte til en nasjonal gjennomføringsenhet. Handelsprosjekter skal være klart knyttet til det enkelte lands handelsstrategi. Det skal også sikre en strukturert og forenklet dialog med givne om handelsrelaterte prosjekter gjennom giverkoordinering. EIF støttes av 23 giverland samt UNDP, UNIDO, UNCTAD, ITC, WTO, Verdensbanken og IMF. I 2012 ble det gjennomført en uavhengig evaluering av programmet som konkluderte med at EIF virker etter intensjonene.

UNIDO

UNIDOs program for handelsrettet bistand har fokus på standarder, kvalitetssikring og markeds-

tilpasning. UNIDO er FN-systemets fremste leverandør av slik faglig bistand og støtten er spesielt rettet mot små og mellomstore bedrifter.

Utgangspunktet er at økt produktivitet og økonomisk vekst er avhengig av at små og mellomstore bedrifter får adgang til et større marked. Det blir også lagt vekt på styrking av forbrukerrettigheter og matsikkerhet. I tillegg fokuseres det på å styrke bedriftenes samsunnsansvar (CSR). Norsk støtte omfatter dessuten utarbeidelse av globale veiledere, håndbøker og evalueringer.

I 2011 ble det gjennomført en evaluering av norsk bistand gjennom multilaterale kanaler. Rapporten konkluderer bl a med at UNIDO som kanal for handelsrettet bistand relativt sett gir god tilleggsverdi selv om det omfatter et avgrenset segment av den handelsrelaterte bistanden, og at organisasjonen dessuten har en unik kompetanse som Norge har bidratt til å utvikle.

Verdensbankens flergiverfond for handel og utvikling

Fondet er en viktig kanal for innflytelse over Verdensbankens arbeid med handel. Verdensbanken har gjennom sin representasjon på landnivå en særlig mulighet til å

følge og påvirke utviklingen av det enkelte lands handelspolitikk. Fondet har fokus på de fire pilarene i Bankens handelsstrategi: handelsdiversifisering, handelsfasilitering, internasjonalt handelssamarbeid, og håndtering av økonomiske kriser/inkludering. Likestilling, miljø, regional integrasjon og fattigdomsbekjempelse er inkludert i fondets arbeidsprogram. Verdensbanken kan også spille en viktig rolle for å innhente mer kunnskap om handel og klimaendringer.

World Customs Organization

World Customs Organization (WCO) er en internasjonal organisasjon for tollsamarbeid hvis mål er å styrke og effektivisere medlemslandenes tolladministrasjoner. WCO er en ledende aktør i forenklingen og harmoniseringen av tollprosedyrer og -kontrolltiltak. Toll er skatt på varers grensepasing og utgjør en stor del av statens inntekter i mange av de fattigste landene. Modernisering av tolladministrasjonene er viktig for utvikling av handel og for å fremme godt styresett og forhindre uregelmessigheter og korrupsjon. På anmodning fra nasjonale tolladministrasjoner foretar WCO en gjennomgang av landenes tollsystemer og kartlegger behov for opplæring. WCO samarbeider med Verdensbanken, WTO og bilaterale

organisasjoner i sitt arbeid med utviklingsland. Norge har støttet WCOs arbeid i utviklingsland siden 2007.

UNCTAD

UNCTAD har fått norsk støtte til å styrke sin resultatstyring, for å jobbe med integreringen av likestillingsperspektiv i handelspolitikken, og for å drive trening og kapasitetsbygging bl.a. for investeringer og handelsforhandlinger. Norge har videre støttet et regionalt Asycuda-senter (automatisert tollbehandling) i Tanzania. Samarbeidet med UNCTAD er særlig rettet mot de minst utviklede landene.

ILO

ILO er FN's særorganisasjon for arbeidslivsspørsmål og arbeider for sosial rettferdighet gjennom full sysselsetting der hensyn tas til arbeidstakernes rettigheter, sosial dialog mellom partene i arbeidslivet og sosial beskyttelse. ILO er ansvarlig for å utvikle og håndheve internasjonale arbeidsstandarder, først og fremst gjennom konvensjoner og anbefalinger. I tillegg driver ILO et omfattende utviklings-samarbeid for å hjelpe medlemsland å slutte seg til, gjennomføre og håndheve konvensjoner og anbefalinger, og for Norge er det høyt prioritert å være en aktiv støttespiller til dette samarbeidet.

UNEP

UNEP er FNs miljøprogram og Norge er en av hoveddonorene. Flere deler av UNEPs arbeid er relevant for å integrere miljø i handelspolitikken. UNEP administrerer rammeverk for bærekraftig forbruk og produksjon, som Norge støtter. UNEP bidrar inn i arbeidet til både Naturpanelet, Ressurspanelet og TEEB-initiativet.

ICTSD

International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD) fokuserer spesielt på utviklingsre-

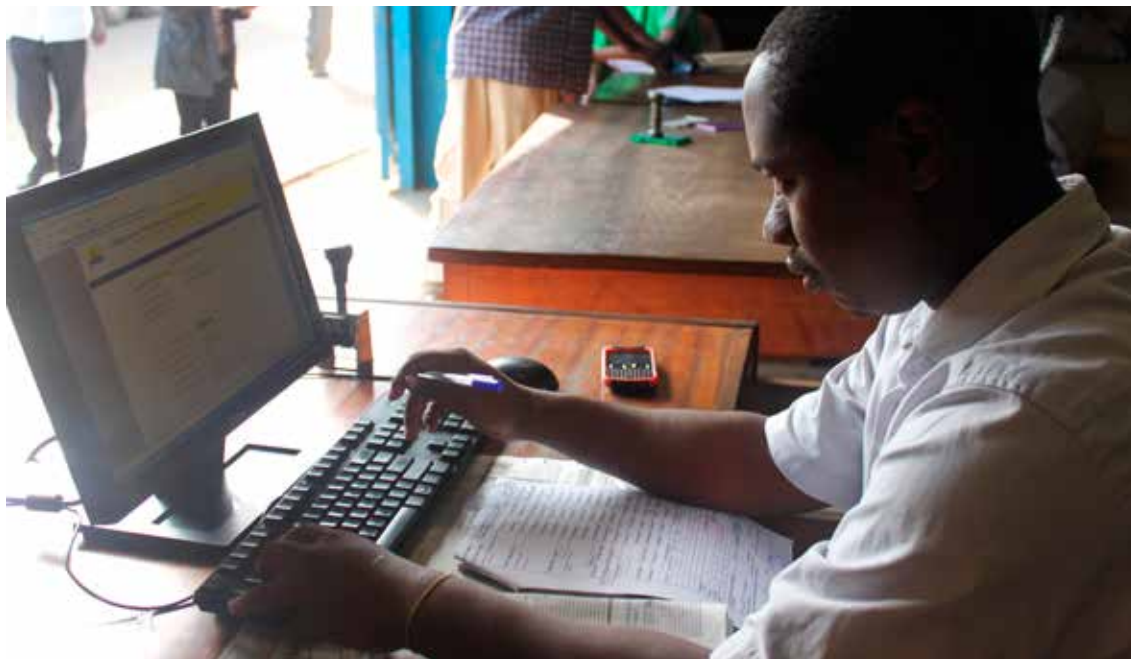
laterte handelsspørsmål med et miljø- og klimaperspektiv. Norge har samarbeidet med senteret om utredninger omkring miljøvarer i WTO og arbeid med fornybar energi i en handelssammenheng.

IISD

International Institute for Sustainable Development arbeider bredt på det Internasjonale miljøområdet. Norge har bl.a. samarbeidet med IISD om problemstillinger i skjæringspunktet WTOs regelverk og klimautfordringen.

OECD

OECD har som mål å bidra til god politikk for økonomisk og sosial utvikling i flest mulig land. Basert på analyse av erfaringer, gir OECD råd og setter internasjonale standarder. OECD er opptatt av hvordan politikkutforming i medlemslandene påvirker forhold i utviklingsland. Dette gjelder også handelspolitikk. Norge støtter OECDs arbeid med samstemt politikk for utvikling og kamp mot skatteunndragelse og ulovlig kapitalflyt.

5. Resultatoppfølging og evaluering

Samtlige deltakere i det handelsrettede utviklingssamarbeidet har ansvar for å rapportere fremgang og resultater. Det må settes klare mål for innsatsen når det gjelder både kvantitet og kvalitet. Utviklingslandene krever at de rike landene innfrir sine løfter om økte bidrag og sørger for å dokumentere at løftene gjennomføres. WTOs komite for handel og utvikling drøfter jevnlig handelsrettet utviklingssamarbeid. WTOs hovedråd holder en årlig debatt om temaet. Videre er handelsrettet utviklingssamarbeid et fast element i WTOs periodiske handelspolitiske gjennomganger av hvert enkelt medlemsland. Annet hvert år arrangerer WTO den store konferansen «Global Review on Aid for Trade». Konferansen er et viktig internasjonalt forum for å drøfte handel og utvikling og fungerer som en global overvåkningsmekanisme for handelsrettet utviklingssamarbeid.

Norge vil bidra aktivt til at resultatoppfølgingen og evalueringen blir best mulig, med utgangspunkt i både den globale overvåkningsmekanismen og spesielle norske krav til best mulig bruk av finansielle bidrag. Følgende punkter kan fremheves i den forbindelse:

- Hovedinstrumentet for resultatstyring, planlegging og rapportering er Regjeringens årlige forslag til statsbudsjett.
- Det skal utarbeides et resultatrammeverk med mål og indikatorer til handlingsplanen. Dette vil komme som et eget vedlegg som trykkes senere.
- Rapportering om ressursbruk og bevilgninger til innsatsrådene i handlingsplanen skal baseres på det internasjonale rapporteringssystemet fra OECDs utviklingskomite (DAC).
- Det tekniske arbeidet med rapportering til eksisterende databaser og utvikling av kjønns spesifikk statistikk og informasjon som grunnlag for rapporteringen, skal prioriteres.
- De multilaterale organisasjonene, hvor hoveddelen av den norske støtten kanaliseres, har egne resultatmål for sine aktiviteter og gjennomfører evalueringer basert på egne kvalitets-sikrings- og resultatsystemer. Gjennom styrearbeid, rammeavtaler og kontinuerlig dialog vil Norge følge aktivt opp rapporteringen fra disse organisasjonene for å sikre at norske ressurser brukes på best mulig måte og at bruken er i tråd med forutsetningene for støtte.
- Det bør arbeides for flere uavhengige evalueringer av de multilaterale organisasjonene. Det vurderes løpende om det skal tas initiativ til egne norske evalueringer, eventuelt i samarbeid med andre givere.
- Det skal legges sterkere vekt på at organisasjonene følger norske politiske prioriteringer og at tverrgående hensyn blir en integrert del av organisasjonenes arbeid ved tildeling av norske bidrag.
- De nordiske landene er store givere til mange av de multilaterale organisasjonene. Det skal arbeides for enda tettere nordisk samarbeid for å sikre gjennomslag for felles standpunkter.
- Løpende kontakt med samarbeidspartnere i utviklingsland og i internasjonale organisasjoner og med næringsliv og relevante organisasjoner og institusjoner i Norge er viktig bl.a. for å få kritiske vurderinger av resultatene og konstruktive innspill som kan føre til forbedringer.

Forkortelser

ACWL	Advisory Centre for WTO Law	Norad	Direktoratet for utviklingssamarbeid
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations	Norfund	Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland
Asycuda	Automated System for Customs Data	OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
AU	African Union	PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper
CBD	Convention on Biological Diversity	S&D	Special and Differential Treatment for Developing Countries
CFC	Common Fund for Commodities	SPS	Sanitary and Phytosanitary Measures
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species	STDF	Standards and Trade Development Facility
COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa	TBT	Technical Barriers to Trade
DAC	Development Assistance Committee (of the OECD)	TEEB	The Economics of Ecosystems and Biology (TEEB-initiativet)
DDA	Doha Development Agenda, den pågående forhandlingsrunden i WTO	TRIPS	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
DDAGTF	Doha Development Agenda Global Trust Fund	TRIA	Trade-Related Technical Assistance
Doha-runden	Uformell betegnelse på DDA	TCBDB	Trade Capacity Building Data Base (også kalt Doha-basen)
DTIS	Diagnostic Trade Integration Study	UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
EAC	East African Community	UNDP	United Nations Development Programme
EFTA	The European Free Trade Association	UNEP	United Nations Environment Programme
EIF	Enhanced Integrated Framework	UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations	UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
GSP	Generalized System of Preferences	UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
HDR	Human Development Report	Uruguay-runden	Forhandlingsrunde som startet i Uruguay og ledet til etablering av WTO
ICTSD	International Centre for Trade and Sustainable Development	WB	World Bank
IFAD	International Fund for Agricultural Development	WCO	World Customs Organization
IISD	International Institute for Sustainable Development	WTO	World Trade Organization
ILO	International Labour Organization		
IMF	International Monetary Fund		
ITC	International Trade Centre		
LDC	Least Developed Countries		
MUL	De minst utviklede landene		
NEPAD	The New Partnership for Africa's Development		

Foto

Forsiden: Frederic Raevens, Fairtrade International. Side 5: Torgeir Haugaard, Forsvarets mediearkiv. Side 5: Berit Roald, Scanpix. Side 6: EIF Side 10 og 11: EIF. Side 12: Charles Kunaka, Verdensbanken. Side 14: EIF. Side 18: Anders Nilsen, Fairtrade Norge. Side 23: WTO/Studio Casagrande. Side 24: EIF. Side 27: EIF. Side 28: EIF

Utenriksdepartementet
7. juniplassen Victoria Terrasse 7-11
Postboks 8114 Dep.
NO-0032 Oslo
Telefon: 22 24 36 00

August 2013

www.ud.dep.no
post@mfa.no

Design: Magnolia design as
Trykk: UD, opplag 200
ISBN: 978-82-7177-842-2
E-nummer: E-924 B